

Jarosław R. Marczewski

Epizod z dziejów rodu Sobieskich : dokument fundacji mszy świętej wotywniej o najświętszym sakramencie w katedrze chełmskiej w Krasnymstwie (1635)

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 5, 212-230

2013 (2014)

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Jarosław R. Marczewski
Instytut Historii Kościoła i Patrologii
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

EPIZOD Z DZIEJÓW RODU SOBIESKICH.
DOKUMENT FUNDACJI MSZY ŚWIĘTEJ WOTYWNEJ
O NAJŚWIĘTSZYM SAKRAMENCIE
W KATEDRZE CHEŁMSKIEJ W KRASNYMSTAWIE (1635)

Powszechnym doświadczeniem historyków prowadzących badania naukowe dotyczące konkretnego, dużego tematu jest odkrywanie jego licznych wątków pobocznych, swego rodzaju odprysków podstawowej wiedzy, czasem zupełnie nieznanymi, fascynującymi, choć bardzo szczegółowymi faktów. Niezwykle wdzięcznym polem dla tego rodzaju rezultatów naukowej kwerendy pozostają archiwalia dawnej diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego, które aktualnie przechowywane są w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim¹. Materiały te były bowiem do niedawna wykorzystywane tylko w minimalnym stopniu, czego widomym znakiem pozostają ogromne luki badawcze w zakresie szeroko pojętych dziejów wspomnianej diecezji, której tradycja i dorobek zasilili późniejszą diecezję a współczesną archidiecezję lubelską². Otóż właśnie w ramach takich poszukiwań,

¹ J. R. Marczewski, *Materiały łacińskiej diecezji chełmskiej w zasobach Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego*, „Archiva Ecclesiastica”, 7 (2014), s. 31-43.

² Łacińska diecezja chełmska, jako jedna z niewielu diecezji staropolskich nie doczekała się jeszcze swojej monografii. Natomiast do ważniejszych publikacji związanych z problematyką jej dziejów należy zaliczyć: L. Bienkowski, *Działalność organizacyjna biskupa Jana Biskupca w diecezji chełmskiej (1417-1452)*, „Roczniki Humanistyczne”, 7 (1958) z. 2, s. 187-255; W. Czarnecki, *Rozwój sieci parafialnej Kościoła łacińskiego w ziemi chełmskiej do początku XVII w.*, „Roczniki Humanistyczne”, 48 (2000) z. 2, s. 29-89; B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 19 (1969), s. 271-351; 20 (1970), s. 253-374; 21 (1970), s. 309-404; tenże, *Przeniesienie stolicy biskupiej z Chełma do Krasnegostawu (1490). Dwa dokumenty Kazimierza Jagiellończyka z lat 1473 i 1490*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 49 (1984), s. 369-380; S. Młynarczyk, *Z dziejów seminarium duchownego łacińskiej diecezji chełmskiej w Krasnymstawie*, „Roczniki Humanistyczne”, 4 (1953) z. 3, s. 67-79; P. Pałka, *Powstanie katedralnej kapituły obrządku łacińskiego w Chełmie i przeniesienie jej do Krasnegostawu*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 17 (1970) z. 5, s. 15-26; J. Sawicki, *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne*, t. IV: *Najdawniejsze statuty synodalne diecezji chełmskiej z XV w.*, Lublin 1948; t. IX: *Synody diecezji chełmskiej obrządku łacińskiego z XVI-XVIII wieku i ich*

mających na celu przygotowanie monografii chełmskiej kapituły katedralnej łacińskiego obrządku³, udało się natrafić na informacje dotyczące słabo znanego dotąd epizodu z dziejów rodu Sobieskich⁴.

WYDARZENIA NA ZAMKU W KRASNYMSTAWIE NA WIOSNĘ 1635 R.

Ród Sobieskich był złączony z Lubelszczyzną wielorakimi więzami. Gwoli egzemplifikacji wolno wskazać choćby na ich pochodzenie z Sobieszyna⁵, rezydencję lubelską⁶, kaplicę grzebalną Sobieskich w kościele pw. Nawrócenia św. Pawła w Lublinie⁷, piastowane lubelskie urzędy i godności⁸. Marek Sobieski, dziad króla Jana III Sobieskiego, był w latach 1596-1597 kasztelanem lubelskim, a następnie w latach 1597-1605 wojewodą lubelskim⁹. Z czasem interesy rodzinne Sobieskich zaczęły ciążyć zdecydowanie bardziej ku ziemiom ruskim Rzeczypospolitej. Syn Marka Sobieskiego, Jakub, był w ciągu swojego życia m.in. starostą trembowelskim, starostą jaworowskim, wojewodą bełskim, wojewodą ruskim, natomiast w latach 1624-1641 piastował urząd starosty krasnostawskiego¹⁰. Spełniając ostatnią z wymienionych funkcji Jakub Sobieski przebywał w 1635 r. wraz z rodziną na zamku w Krasnymstawie. Doszło tam wówczas do wydarzeń bliżej nieznanych w historiografii rodu, związanych z osobą Marka Sobieskiego, najstarszego syna Jakuba¹¹.

statuty, Wrocław 1957, B. Szady, *System beneficjalny diecezji chełmskiej w latach 1600-1621*, „Roczniki Humanistyczne”, 45 (1997) z. 2, s. 39-67; M. T. Zahajkiewicz, *Kościół łaciński w Chełmie w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Chełm i Chełmskie w dziejach*, pod red. R. Szczygła, Chełm 1996, s. 265-276.

³ J. R. Marczewski, *Dzieje chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego*, Lublin 2013.

⁴ W literaturze przedmiotu udało się odnaleźć jedynie trzy dość ogólnikowe wzmianki nawiązujące do omawianych faktów. Dodatkowo zawierają one mylne informacje, które – w celu uniknięcia ich bezkrytycznego powtarzania – domagają się rzetelnego sprostowania. Najlepszym sposobem wydaje się dokonanie edycji krytycznej odnośnego materiału źródłowego; J. Długosz, *Jakub Sobieski 1590-1646. Parlamentarzysta, polityk, podróżnik i pamiętnikarz*, Wrocław 1989, s. 28; M. Ujma, *Latyfundium Jana Sobieskiego 1652-1696*, Opole 2005, s. 35; Z. Trawicka, *Jakub Sobieski 1591-1646. Studium z dziejów warstwy magnackiej w Polsce doby Wazów*, Kraków 2007, s. 79.

⁵ Z. Trawicka, *Jakub Sobieski...*, s. 11.

⁶ I. Rolska-Boruch, „Domy pańskie” na Lubelszczyźnie od późnego gotyku do wczesnego baroku, Lublin 2003, s. 52-53.

⁷ J. R. Marczewski, *Z dziejów bernardynów lubelskich w dobie potrydenckiej*. In *Coena Domini 1699*, [w:] *Historia świadectwem czasów*, pod red. W. Bielaka i S. Tylusa, Lublin 2006, s. 341-342.

⁸ *Urządnicy województwa lubelskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991, s. 126.

⁹ H. Gmiterek, *Sobieski Marek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, pod red. H. Markiewicza, Warszawa-Kraków 1999-2000, s. 503.

¹⁰ J. Długosz, *Sobieski Jakub*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, s. 484-487.

¹¹ Wydany niedawno artykuł dotyczący osoby Marka Sobieskiego, choć pretenduje do miana tekstu uzupełniającego i porządkującego stan wiedzy o tej postaci zupełnie pomija okres dzieciństwa.

Otóż Jakub Sobieski, urodzony w 1591 r. w Żółkwi, poślubił w 1620 r. Mariannę Wiśniowiecką, z którą zamieszkał w Złoczowie. Z małżeństwa tego urodziły się dwie córki, obie jednak zmarły w niemowlęctwie. W 1624 r., podczas połogu przy narodzinach drugiej z córek, zmarła również Marianna z Wiśniowieckich Sobieska¹². Owdowiały Jakub Sobieski wstąpił powtórnie w związek małżeński w 1627 r. Poślubił wówczas Zofię Teofilę Daniłowiczównę, córkę wojewody ruskiego Jana oraz Zofii z Żółkiewskich. Z małżeństwa tego, trwającego do śmierci Jakuba Sobieskiego w 1646 r., urodziło się siedmioro dzieci: Marek, Jan, Zofia, Katarzyna, Anna Rozalia, Stanisław i jeszcze jeden Stanisław. Wieku dorosłego dożyli tylko Marek, Jan, Katarzyna i Anna Rozalia¹³. Rodzina zamieszkiwała początkowo w Złoczowie. W czasie wspomnianego pobytu w Krasnymstawie najstarszy syn Marek, urodzony w 1628 r., miał już siedem lat. O rok młodszy był od niego Jan, natomiast Katarzyna miała niespełna półtora roku, zaś Anna Rozalia miała się urodzić dopiero w roku następnym. Tak więc małżonkowie Sobiescy posiadali wówczas trójkę żyjącego potomstwa, bowiem córka Zofia, urodzona w 1630 r., zmarła w niemowlęctwie.

Na zamku w Krasnymstawie, przed Uroczystością Zesłania Ducha Świętego, która w 1635 r. przypadała na 27 maja, siedmioletni Marek Sobieski ciężko zachorował¹⁴. W pojmowaniu ludzi ówczesnej epoki – idących w tym względzie za przekonaniem starożytnych myślicieli greckich i rzymskich – siódmy rok życia był pierwszym z cyklu lat krytycznych, zwanych też z grecka latami klimakterycznymi. Choroba przedłużająca się ponad tydzień połączona była z wysoką gorączką. Przywołani medycy, mimo zastosowania dostępnych im środków nie potrafili spowodować poprawy stanu zdrowia Marka¹⁵. W tych okolicznościach wydawało się, że chłopiec umrze. W związku z tym matka dziecka, Zofia Teofila z Daniłowiczów, poprosiła, aby syn mógł otrzymać wiatyk. Jak można sądzić dziecko nie było jeszcze u pierwszej Komunii św., ale miało już dobre rozeznanie stosownego artykułu katolickiej wiary. W rezultacie Jakub Sobieski nie oponował, choć pojawiły się

Bezpośrednio po informacjach na temat urodzenia przechodzi do omawiania okresu młodości edukacji; P. Rusiecki, *Marek – zapomniany brat króla Jana III Sobieskiego*, „Rocznik Lubelski”, 35 (2009), s. 87-101.

¹² I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007, s. 156-157.

¹³ A. Skrzypietz, *Narodziny i śmierć dzieci w rodzinie Sobieskich*, [w:] *Między barokiem a oświeceniem. Radości i troski dnia codziennego*, pod red. S. Achremczyk, Olsztyn 2006, s. 281.

¹⁴ Nie był to wypadek odosobniony. Marek Sobieski był dzieckiem chorowitym. Na wniosek taki składają się informacje z przeanalizowanej korespondencji Sobieskich, w której jednak brak bliższych wiadomości o omawianych wydarzeniach; A. Skrzypietz, *Narodziny i śmierć dzieci...*, s. 282.

¹⁵ Wydaje się, że wśród nich znajdował się Jan Piotr Fontanus, z pochodzenia Duńczyk, przysłany z Zamościa przez Tomasza Zamoyskiego (A. Skrzypietz, *Narodziny i śmierć dzieci...*, s. 282).

głosy dworzan, że chłopiec w tym stanie nie poradzi sobie z przełknięciem postaci eucharystycznych. Na prośbę ojca dziecka przeor konwentu augustianów-eremitów w Krasnymstawie, o. Andrzej Fulgencjusz Wąsowicz, przybył niezwłocznie z Najświętszym Sakramentem. Na widok kapłana z wiatykiem chłopiec usiadł na łóżku, skłonił głowę, złożył ręce i pobożnie przyjął Komunię św. Krótki czas po tym ustąpiła gorączka i ku zdumieniu medyków i innych świadków znacząco poprawiło się samopoczucie chorego. Zaistniałe okoliczności uznane zostały za cudowne zrządzenie Opatrzności Bożej¹⁶. Jakub Sobieski dostrzegł w tym szczególnie działanie Ducha Świętego, którego uroczystość właśnie obchodzono, jak również wstawiennictwo Matki Bożej, św. Anny oraz swoich szczególnych patronów, za jakich uważał św. Józefa, św. Jacka oraz bł. Stanisława Kostkę.

Trwałym efektem zaistniałych wydarzeń miała być specjalna fundacja w katedrze diecezji chełmskiej w Krasnymstawie. Jako że zdrowie chłopca, jak przypuszczano, powróciło wskutek przyjęcia Najświętszego Sakramentu, fundacja miała przede wszystkim służyć podkreśleniu tajemnicy eucharystycznej. Mocą fundacji uczynionej 30 maja 1635 r. został dołączony do dotychczasowego grona duchownych w katedrze chełmskiej w Krasnymstawie dodatkowy wikariusz.

¹⁶ Wyjście z agonialnego stanu, w jakim znalazł się Marek Sobieski, potwierdził na piśmie obecny przy chłopcu lekarz: *Coram Admodo Reverendo Domino Joanne Sasin canonico vicario in spiritualibus et officiali generali Chelmensi Suae Regiae Maiestatis secretario, personaliter comparens nobilis Matthias Orlik, Illustris et Magnifici Domini Jacobi a Sobieszyn Sobieski incisoris Regni, Crasnostaviensis Javoroviensisque capitanei famulus, nomine eiusdem Illustris et Magnifici Domini ratione infrascriptae miraculosae sanationis filioli sui septennalis, litteras ab Excelentissimo Domino Joanne Petro Fontano Dano philosophiae et utriusque medicinae doctori, Illustrissimi et Reverendissimi Domini Episcopi Plocensis medico, de data Zamoscii die prima iunii in anno praesenti in perennem memoriam eiusdem miraculosae sanationis obtulit, petens easdem actis praesentibus ingrossari, prout et obtinuit. Praesentibus Admodum Reverendis Dominis Petro decano, Jacobo Piekoszowicz concionatore ordinario, Bartholomaeo Szolomoński, canonicis Chelmensibus et me Luca Polański Sacra Autoritate Apostolica publico et consistorii Chelmensis notario, quarum litterarum tenor sequitur estque talis. Illustris Praecisor incliti huius Regni et Capitaneae strenue et Magnifice Domine, Patrone et Amice, plurimum semper colende. De restitutae sanitatis charissimi filii Illustris Magnificentiae Vestrae continua nova cum gaudio percepi. Deus Ter Optimus Maximus, qui tam mirabiliter fere exanimem redivivum fecit in septimo aetatis atque ita clymacterico primo anno continuae ac acutissimae febris die septimo, hora diei fere septima, ille idem sacro septenario uti ungi fecit, ita etiam septem dona Spiritus Sancti in ipso augeat, augeat annos, augeat sanitatem, augeat fortunam et honores, ut Illustres Domini Parentes aliquando ex ipso quondam heroe magno, tantum percipiant gaudii, quantum memorabili hac Pentecostes die luctus et cordialis tristitiae. Etiamsi crastina dies morbi undecima critica sit et plenilunium simul concidat, bono tamen sint animo et credant Deum, qui in clymacterici paroxismo lethali tam mirabiliter servavit, eundem etiam Illustri Magnificentiae Vestrae idem dixisse, quod in Evangelio sancto centurioni pro suo filio febricitante dixit, nempe revertere seu descende in domum tuam, quia filius tuus vivet. Mirum certe est, criticos Illustris huius pueri dies ita semper aliquid fatale coniunctos habere. Dabit Deus Ter Optimus Maximus in hoc clymacterico primo multorum insequentium pericula superare, id quod ego ex intimo corde precor et precabor* (Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie [dalej: AAL], Rep 60 A 111, k. 293r-v).

Członkowie tak poszerzonego gremium wikariuszowskiego mieli *per turnum* celebrować ustanowioną Mszę św. zwaną *Cibavit* o Najświętszej Eucharystii. Winni ją śpiewać w każdy czwartek, po skończonej wcześniejszej Mszy porannej, przy ołtarzu, na którym przechowywano Najświętszy Sakrament. Celebracja miała nie tylko upamiętniać wydarzenia związane z wyzdrowieniem Marka Sobieskiego, ale także wypraszać łaskę Bożą dla fundatora i jego spadkobierców, polegającą na uchronieniu ich od śmierci bez wiatyku.

Z racji sprawowanej Mszy św. miała być wypłacana wikariuszom katedralnym pensja roczna w wysokości 130 złp. Schola, która wykonywała śpiewy mszalne miała otrzymywać 50 złp rocznie, dzwonnik miał dostawać 8 złp, a ponadto na wino i воск do Mszy miało wpływać 16 złp. Dodatkowo fundator pragnął ożywić działalność Bractwa Bożego Ciała przy katedrze. Bractwo to miało co miesiąc odbywać procesje eucharystyczne. Dla ich uświetnienia fundator postanowił, aby uczniowie szkoły nieśli dwie świece woskowe, z którymi również powinni uczestniczyć w czwartkowej Mszy św. wotywniej. Na ten cel przeznaczone zostały środki w wysokości 20 złp rocznie. Łącznie zatem fundacja miała opłacać 224 złp wynagrodzeń i wydatków.

Pieniądze na opłaty fundacyjne miały pochodzić z czynszu wykupnego i stanowić 7% od sumy 3200 złp, zgodnie z przyjętą na sejmie koronacyjnym w Warszawie w 1635 r. konstytucją *O wyderkafach*¹⁷. Środki te, ofiarowane wikariuszom katedralnym, zostały zabezpieczone na dobrach dziedzicznych Jakuba Sobieskiego, a mianowicie na wsi i folwarku Chorupnik oraz części wiosek Gorzków, Wiśniów i Wielkopole, położonych w powiecie krasnostawskim. Całość czynszu winna być wypłacana jednorazowo na ręce przedstawicieli chełmskiej kapituły katedralnej podczas uroczystości Trzech Króli, kiedy to kapituła odbywała swoje posiedzenia generalne. Pierwsza wypłata miała nastąpić w 1636 r. Jako że wskazane nieruchomości dożywotnio pozostawały przy macosze fundatora, Katarzynie z Tęczyna Sobieskiej¹⁸, stąd Jakub Sobieski, do czasu wejścia w ich wyłączne posiadanie, zobowiązywał się wypłacać czynsz z zastępczo obciążonych dóbr w powiecie lwowskim, a mianowicie z folwarku Perepelniki i należących do niego wsi Łukawiec, Harbuzów, Kruhów oraz Tworemirka, wchodzących w skład włości złoczowskiej. W przypadku spłaty podstawy czynszu strażniczką uzyskanych w ten sposób środków, odpowiedzialną za ich dalszą lokację i w konsekwencji za dotrzymanie obligacji mszalnych, fundator uczynił kapitułę chełmską¹⁹. Z akt

¹⁷ *Volumina legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX. Pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782, wydane, t. III, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1859, s. 406.*

¹⁸ Z. Trawicka, *Jakub Sobieski...*, s. 41.

¹⁹ Szczegółowy przebieg wydarzeń, jakie miały miejsce na zamku krasnostawskim na przełomie maja

wizytacji katedry chełmskiej w Krasnymstawie wynika, że kilka dekad później suma fundacyjna została przeniesiona przez biskupa sufragana chełmskiego Mikołaja Świrskiego na jego własne dobra dziedziczne, jakimi była wieś Kulik i część wsi Olchowiec²⁰. Natomiast w 1676 r., a więc w roku śmierci bpa Świrskiego, obowiązek uiszczania czynszu fundacyjnego przejął wraz z wymienionymi dobrami ziemskimi mąż bratanicy biskupa, podkomorzy chełmski, Jan Karol Romanowski²¹.

DOKUMENT FUNDACYJNY. PODSTAWA I ZASADY WYDANIA

Dokument fundacyjny Mszy św. *Cibavit* w katedrze w Krasnymstawie został wydany na zamku krasnostawskim w 1635 r. Nie zachował się jednak w oryginale. Nie wiadomo również, czy został wpisany do krasnostawskich akt grodzkich, te bowiem spłonęły pod koniec lat 40. XVII stulecia, w dobie powstania kozackiego pod wodzą Bohdana Chmielnickiego. Udało się natomiast odnaleźć kilka jego odpisów – przede wszystkim w archiwaliach kościelnych²². Odpisy te znajdują się w Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim, w materiałach odziedziczonych po łacińskiej diecezji chełmskiej. Niewątpliwie, bezpośrednio z oryginalnego aktu fundacyjnego korzystano przy sporządzaniu wpisu do chełmskiej księgi konsystorskiej, gdy 2 czerwca 1635 r. komornik graniczny ziemi chełmskiej Jan Horszowski prosił w imieniu Jakuba Sobieskiego, aby oficjał chełmski Jan Sasin dokonał aprobaty fundacji²³. Inne dwie kopie są natomiast wypisami – bezpośrednimi lub wypisami z wypisów – z tejsze księgi konsystorskiej, jako że zawierają *in extenso* cały zawarty w niej tekst, na który składa się nie tylko odpis fundacji, ale także akt jej zatwierdzenia, jakiego dokonał oficjał 25 czerwca 1635 r., po spełnieniu

i czerwca 1635 r., został przedstawiony w dokumencie fundacji Mszy św. wotywniej o Najświętszym Sakramencie w katedrze chełmskiej w Krasnymstawie, który został opublikowany poniżej w postaci edycji krytycznej.

²⁰ AAL, Rep 60 A 152, k. 64v-65r.

²¹ M. Ujma, *Latyfundium Jana Sobieskiego...*, s. 50.

²² Znana wcześniej, ale słabo wyzyskana kopia znajduje się także w kopiarzu dotyczącym dóbr rodziny Szembeków, spisany jedną ręką na początku XVIII stulecia, obejmującym sprawy związane głównie z dobrami Pilaszkowice z lat 1635-1719.

²³ *In publica audientia Admodum Reverendi Domini Joannis Sasin canonici vicarii in spiritualibus et officialis generalis Chelmensis Suae Regiae Maiestatis secretarii Generosus Dominus Joannes Horszowski camerarius granicialis campestris terrae Chelmensis, die secunda mensis iunii personaliter constitutus exhibuit certas litteras foundationis vicarii pro Sacro de Sanctissimo Corpore Christi quavis feria quinta ad altare ciborii in ecclesia cathedrali Crasnostaviensi perpetuis temporibus decantando, ab Illustri et Magnifico Domino Domino Jacobo a Sobieszyn Sobieski incisoro Regni, Crasnostaviensis et Javoroviensis capitaneo liberaliter factae, manu eius propria subscriptae ac sigillo communitae, petens eisudem Illustris et Magnifici Domini Incisoris Regni nomine, quatenus easdem admittere et fundationem in eis contentam autoritate sua ordinaria approbare, confirmare, ratificare immunitatque ecclesiasticae adscribere dignaretur* (AAL, Rep 60 A 111, k. 297v).

całej wymaganej prawem procedury²⁴. Kopie te zostały sporządzone w związku z wizytacją katedry chełmskiej w Krasnymstawie, przeprowadzoną przez biskupa chełmskiego Krzysztofa Jana Szembeka w drugiej dekadzie XVIII w. Znajdują się one odpowiednio w księdze wikariuszy katedralnych sporządzonej w 1717 r. oraz w samych aktach wizytacyjnych katedry chełmskiej w Krasnymstawie.

²⁴ *Post cuius foundationis sic ut praemissum est exhibitionem Admodum Reverendus Dominus Officialis Generalis Chelmensis, ne praecipitanter aliquid agere, praeiudiciumque alicui hac in parte facere videretur, inhaerentes iuri, litteras cridae in et contra omnes ac singulos sua communiter vel divisim ad dictam foundationem interesse habentes vel se habere praetendentes ad instantiam Illustris et Magnifici Domini Domini Jacobi a Sobieszyn Sobieski, incisoris Regni, Crasnostaviensis et Javoroviensis capitanei, extradendas esse decrevit, et pro certo ac peremptorio termino extradidit. Ad videndam et audiendam dictam foundationem in omnibus illius punctis, clausulis et conditionibus universis approbari, confirmari, ecclesiasticae immunitati adscribi, illique robur perpetuae firmitatis apponi. Vel ad dicendas et allegandas causas rationabiles et iuridicas, quare praemissas fieri non debeant. Quoquidem termino in diem hodiernam ex vi citationis legitime incidenti, peronaliter constitutus praememoratus Illustris et Magnificus Dominus Incisor Regni, dictas cridae litteras debite per Venerabilem Mathaeum Landewic vicarium ecclesiae cathedralis Crasnostaviensis exequutas reproduxit, vigoreque earundem contumaciam omnium ad praemissa citatorum et non comparentium accusavit, petens eosdem contumaces reputari et in contumaciam eorundem ad approbationem et confirmationem foundationis suae procedi. Et Admodum Reverendus Dominus Officialis Christi nomine invocato et solum Deum ac iustitiam sanctam prae oculis habens, matura deliberatione praemissa, de consilio Admodum Reverendorum Dominorum Assessorum infrascriptorum, tam pio et salutifero Illustris et Magnifici Domini Domini Jacobi a Sobieszyn Sobieski incisoris Regni, Crasnostaviensis Javoroviensisque capitanei, praefati vicarii pro Sanctissimae Missae Sacrificio de Venerabilissimo Corpore Christi perpetuis temporibus decantando fundatoris desideria inclinatis, ordinationibus et conditionibus in praefata fundatione expressis diligenter inspectis, intellectis et pensatis, eandem foundationem in contumaciam omnium et singulorum sua communiter vel divisim interesse ad praefati vicarii et altaris fundationem, censusque perpetui et nunquam amovibilis assignationem habere putantium et praetendentium litteris cridae in vim citationis generalis legitime per edictum publicum citatorum et non comparentium in omnibus et singulis illius punctis, clausulis et universis conditionibus autoritate sua ordinaria approbavit, confirmavit et ratificavit approbatque, confirmat et ratificat. Censumque supra expressum perpetuum et nunquam amovibilem una cum summa capitali in eadem fundatione expressa et in bonis supratactis assignata immunitati et libertati ecclesiasticae adscripsit, incorporavit et invisceravit, prout adscribit, incorporat et inviscerat, eidemque robur perpetuae firmitatis adiiicit et praefato altari vicarioque fundato ac potius toti collegio vicariorum ecclesiae cathedralis Crasnostaviensis addixit et addicit eosdemque vicarios ad celebrandas Missas iuxta mentem et piam intentionem Illustris et Magnifici Domini Fundatoris perpetuo celebrandas obligavit et obligat. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praesentes manu sua propria subscripsit et sigillo communiri mandavit. Crasnostaviae, die vigesima quinta mensis iunii anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto praesentibus Admodum Reverendis Dominis Petro Zamoycki decano, Joanne Rudowski, Jacobo Piekoszowicz concionatore ordinario, Bartholomaeo Szolomoński canonicis Chelmensibus; Venerabilibus Thoma Rakocki Lopiennicensi, Paulo Zagórski Świerżensi parochis; Gasparo Wolborio vicedecano, Joanne Telecki praeposito hospitalis, Joanne Kłobuczko, Matheo Jandewicz, Sebastiano Pietrachowicz vicariis ecclesiae cathedralis Crasnostaviensis; necnon Generosis ac Nobilibus Paulo Łażniowski, Stanisłao Ołtarzewski, Gasparo Rikalski, Nicolao Orlik, Josepho Italo de Sancta Cruce et me Luca Polański Sacra Autoritate Apostolica publico et consistorii Chelmensis notario (AAL, Rep 60 A 111, k. 301r-302r).*

Poza archiwaliami kościelnymi znany był już wcześniej odpis – słabo i nieumiejętnie wyzyskany – znajdujący się w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie. Zachował się on w kopiażu dotyczącym dóbr rodziny Szembeków, spisany przez jednego autora około 1719 r. Kopia ta obejmuje również zatwierdzenie fundacji, zatem jak można wnosić nie została spisana z oryginału²⁵.

W konsekwencji za podstawę wydania przyjęto tekst najstarszej kopii, mającej bez wątpienia związek z oryginalnym dokumentem fundacyjnym, znajdującej się w księdze konsystorskiej, która obejmuje wpisy z lat 1632-1640, z okresu sprawowania funkcji oficjała generalnego i wikariusza *in spiritualibus* przez kanonika chełmskiego Jana Sasina²⁶. Księga ta, mająca format foliału, oznaczona sygnaturą Rep 60 A 111, spisana przez wielu notariuszy konsystorza, jest oryginalnie paginowana. Tekst fundacji został w niej zapisany w języku łacińskim na kartach 298 r-301 r.

Zasady wydania zostały zaczerpnięte z „Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku” (Wrocław 1953), przygotowanej przez Kazimierza Lepszego, z uwzględnieniem jej odniesień do „Instrukcji wydawniczej dla średniowiecznych źródeł historycznych” (Kraków 1925) oraz uwagami zawartymi w „Projekcie instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku” (Warszawa 1957), przygotowanym przez Adama Wolffa. Modyfikacje względem zawartych tam wskazań są nieliczne.

Częściej powtarzające się abrewiacje tytułatury stanowej i honorowej zostały za każdym razem rozwiązane, bez pozostawiania lub wprowadzania skrótów. Pozostawiono natomiast w wersji skróconej abrewiacje konwencjonalne. Częściej niż zalecają to odnośne instrukcje uwzględniono też stosowanie wielkiej litery, zwłaszcza w wyrazach o konotacji dogmatycznej i liturgicznej.

Odnośnie do sposobu sporządzania aparatu krytycznego przyjęta została zasada, że w przypadku nazwisk osób skądinąd nieznanymi informacja o tym nie została wyeksponowana w przypisach rzeczowych – nazwiska takie pozostawiono bez odnośnika. Objasnienia umieszczono jedynie przy personaliach tych postaci pojawiających się w tekście źródłowym, o których udało się odnaleźć pewne informacje w materiałach źródłowych i literaturze przedmiotu.

²⁵ Biblioteka XX. Czartoryskich, rkps 1056, s. 351-370.

²⁶ J. R. Marczewski, *Dzieje chełmskiej kapituły katedralnej...*, s. 524.

EDYCJA KRYTYCZNA DOKUMENTU

Jakub Sobieski starosta krasnostawski funduje Mszę św. wotywną o Najświętszym Sakramencie w katedrze chełmskiej w Krasnymstawie

Krasnystaw 30 V 1635

Oryg. nieznan. Kopie: 1. Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, *Acta Consistorii Chelmensis* (1632-1640), sygn. Rep 60 A 111, k. 298r-301r; 2. Tamże, *Acta visitationis generalis omnium ecclesiarum dioecesis Chelmensis* (1714-1718), sygn. Rep 60 A 152, k. 105r-111r; 3. Tamże, *akta wikariuszy katedralnych chełmskich* (1717), sygn. Rep 64 A 15, s. 89-95; 4. Biblioteka XX. Czartoryskich, *Copiarium diversorum actorum, decretorum privilegiorumque, quae ad bona Śledziejowice, Kolos et Pilaszkowice cum attinentiis in initio saeculi XVIII familiae Szembek propria spectant*, rkps 1056, s. 351-370.

[298r] Magna esse opera Domini et exquisita in omnes voluntates eius, non sine magna causa cecinit, quondam magnus ille rex et vates David, sive enim mentes nostras reflectemus ad mundi creationem, ipse quaecunque voluit ex nihilo fecit, sive mirabimur Dei incarnationem ea Verbum caro factum est et is qui ante saecula a Patre sine matre gaenitus in caelis, hic idem absque patre ex Virgine Matre natus est in terris, seu generis humani redemptionem penitius considerabimus, ecce Dominus dominantium exinanivit semetipsum et formam servi accipiens atque habitu inventus ut homo id effecit ut ab humano conspiceretur oculo pro peccatis nostris in patibulo crucis moriens Deus. Magnus certe in his omnibus Dominus et laudabilis nimis, misericordia tamen eius super omnia opera eius, quae etsi ubique apparet, praecipue tamen ceu pelagus vastissimum exuperat in illa esca, quam dedit misericors et miserator Dominus timentibus se, in Sanctissima nempe Eucharistia, in qua extat et omnium Dei miraculorum compendium et infinitae Christi bonitatis summique erga nos amoris excedens omne precium pignus. Atque iure merito Alma et Sancta Mater nostra Catholica Apostolica Romana Ecclesia, quae dum a Spiritu Sancto praeside et navarcho gubernatur, tanquam Petri navis inter haeresium fluctus ac procellas et nutare et frangi nescia durat et usque ad consummationem saeculi Deo dante durabit immota petra. Ista Mater nostra cum nos filios suos hoc caelesti pane qui Deus est, benigne pascat et nutriat, eum nobis saepius ad altaria sua exponens, tot delictorum maculis faedatos, peccatores vocat, ut veniamus, adoremus et procidamus ante Deum ploremus coram Domino qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster. Per hoc enim Venerabile et Sanctissimum Sacramentum reges regnant, per hoc christiani imperatores et reges quibus nunquam sol occidit continuata per tot aetates serie scepra sua numerant; hoc dum orbis catholicus adorat, victoriae in bellis obtinentur, aperiuntur carceres,

sanantur languores, mortui resurgunt: in hoc omnium miraculorum maximo tot ringente ipsa haeresi fiunt in dies miracula. Quae omnia dum ego vilissima et indignissima Creatoris mei creatura et inter peccatores profligatissimus peccator gratia tamen divina in gremio et sinu Matris Sanctae Ecclesiae Romanae (extra quam nulla salus est) enutritus et educatus diligentius perspicerem inspirante eo, qui ubi vult spirat, crescebat quoque in me magis ac magis devotionis ad hanc salutarem hostiam interna propensio, quam testificari desiderabam foundatione votivae cantatae de Sanctissimo Sacramento qualibet feria quinta ad altare ciborii in ecclesia cathedrali Crasnostaviensi et iam ea de re cum Admodo Reverendo Domino Jacobo Piekoszowicz¹ concionatore cathedrali et canonico Chelmensi communicaveram. Pium hoc postea desiderium temporis [298v] mora languescere in me caepit et (ut verum coram Deo et hominibus fatear) in neglectum iam venerat. Sed ecce manus Domini tetigit me, et dexteræ suae digitum die ipso Pentecostes intendit, ad renovandum tam sanctum prius propositum. Circa hoc solenne omnibus catholicis festum, filius meus primogenitus Marcus² ex Theophila de Żurów Daniłowitza³ [s] Palatini Russiae filia procreatus septimum annum aetatis suae finiens in continuam, acutissimam, vehementissimam ac lethalem febrim incidit. Maesti parentes medicos statim convocavimus, illi pro sua singulari prudentia et in arte medica peritia, adhibitis omnibus quae fieri poterant remediis, de vita pueri omnino desperarunt, qui ab eis destitutus et a domesticis deploratus decumbebat iam agonisans et fere exanimis, quod et medicus in epistula sua de convalescentia eius ad me congratulatoria testatum reliquit, cuius copia in acta consistorii capituli Chelmensis est inserta. Mater luctu invalida et ipsa moribundae similis inter continua deliquia gemitus et singultus ipso Spiritu Paraclito (cuius festum et sanctum diem orbis tunc celebrabat christianus) inspirante a me petiit obnixè, ut moriens filius Sacra Synaxi sueto nimirum et debito ad aeternitatis iter catholicis viatico reficeretur, praesertim cum iam supra captum aetatis hunc articulum fidei catholicae optime cognitum et compertum haberet; lachrymis et precibus matris id non abnuebam sed unus ex famulis meis me praemonuit, inesse in hoc periculum, quod puer agonisans deglutire Sacratissimum Sacramentum non poterit. Instat tamen et urget iisdem precibus et lachrymis semiviva mater, quibus ego pervictus a Reverendo Patre Andrea Fulgentio Wąsowicz priore conventus Crasnostaviensis Eremitarum Sancti Augustini⁴ petii, ut ad puerum meum, qui iacebat in domo iam fere exanimis et omni humana ope destitutus, male torquebatur, veniret cum Sanctissimo Sacramento ad curandum eum. Reverendus pater prior cum tanto hospite non tardavit. Puer ad conspectum Sanctissimi Sacramenti statim se sublevavit, caput ipse detexit et compositis manibus gratia gratis data in sua innocentia ipsam nempe innocentiam Redemptorem suum (qui inventus est sine macula, nec in ore eius dolus stetit) sumpsit cum humilitate et devotione aetatem superante. Illico post sumptam Sacram Synaxim omnia in melius mutata sunt, illa

acutissima febris cessavit, puer quasi redivivus ad se rediit et medicis ipsis et tot aliis, qui aderant stupentibus, mox unus ex medicis obviam mihi venit cum illis consolatoriis ex sacro Evangelio verbis: Descende in domum tuam filius tuus vivit. Propter hoc ipso tunc qui lucebat sole clarius miraculum et ob tantum beneficium a Divina Magnitudine mihi indigno et immerito praestitum Deum Trinum et Unum laudo et glorifico, [299r] quia fecit mihi magna qui potens est et sanctum nomen eius; atque generis humani Advocatae caelorum Reginae, afflictorum Consolatrici, Tutellari Divae et Dominae meae, ego perpetuum eius mancipium ingentes gratias submisso animi cultu ago, nec non Sanctae Matri eius sanctae Annae et sanctis particularibus patronis meis Josepho, Hyacintho, beato Stanislao Costcae, quorum auxilio et intercessione Spiritus etiam Paracletus ipso die Pentecostes ad meam quoque consolationem descenderit et intraverit Dominus sub indignum tectum meum ad sanandum puerum meum. Quamvis autem confido filium meum Marcum gratum se tanti recepti beneficii Omnipotenti Deo praestitutum eum tamen pro amore et officio meo sub paterna benedictione oro et moneo, ut hos dies suos, quos miraculose et abscondito iudicio Dei a Divina Magnitudine prolongatos sibi videt, dirigat non ad damnationem sed ad salutem, ut fidem Ecclesiam Catholicam Romanam, eiusque immunitates, cleri praerogativas et honorem quotiescunque occasio se praebuerit, consilio, lingua, manu propugnet, ut ad hoc Sanctissimum Sacramentum sumendum cum timore ac tremore accedat, nec devotionem ad illud singularem donec cum extremo spiritu ex animo deponat nec permittat unquam audiente se a detestanda et abominanda haeresi, impurissimo ore Venerabile Sacramentum, in quo Deum ipsum catholici adoramus, blasphemari, ut denique paratus sit pro Christi et Sanctissimi huius Sacramenti gloria, unde vitam restitutam hanc vitam suam et sanguinem alacriter profunderet. Ad manifestanda autem et glorificanda opera et magnalia Dei, ad inflammanda eo magis ex hoc miraculo in adorationem Sanctissimi Sacramenti hoc est Creatoris et Salvatoris nostri corda fidelium, ad confundendam pestiferam haeresim, ad obturanda ora leonum et draconum hunc panem vitae, qui de caelo descendit blasphemantium ad promovendum eo ardentius divinum cultum in hac civitate Crasnostaviensi, in qua filius meus primogenitus, iam fere exanimis, miraculose vitae restitutus est, atque ad augendum maiorem numerum ^avicariorum in cathedrali ecclesia Crasnostaviensi, unum vicarium^a adiungendum et instituendum esse duxi, prout adiungo et instituo temporibus perpetuis. Qui vicarius a me institutus quoniam censum novum collegio vicariorum cathedralium Crasnostaviensium infert, debet etiam cum ipsis collaborare et participare in redditibus generaliter omnibus. Et vice versa ipsi vicarii moderni et pro tempore existentes per vices suas abhinc qualibet feria quinta in perpetuum post absolutum Sacrum Maturum in

^{a-a} Podkreślenie inną ręką. Na marginesie: NB.

Ecclesia praefata cathedrali Crasnostaviensi ad altare ciborii Sacrum cantatum de Sacratissimo Corpore Christi ||Cibavit|| cum collecta pro vivis et defunctis, quae incipit ||Omnipotens sempiternus Deus|| qui vivorum dominaris simul et mortuorum, necnon cum alia collecta ||Deus cuius misericordiae|| non est numerus et bonitatis infinitus thesaurus etc. et hoc in memoriam perpetuam, quod Dei beneficio filius meus [299v] Marcus primogenitus post sumptionem Divinissimi Sacramenti iam agonisans ad vitam miraculose est restitutus, tam ferialibus quam festis diebus absolvere et decantare tenebuntur perpetuo ad intentionem istam meam, ut mihi et posteritati meae ex lumbis meis susceptae et progenitae non permittat Deus Omnipotens sine sumptione Sacratissimi Sacramenti ex hac decedere vita. Et quoniam propter solennitatem festi Sacratissimi Corporis Christi tam in festo eodem quam in octava eiusdem festi, necnon die festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, quando in feriam quintam inciderit et Feria Quinta Magna Sacrum hoc cantatum absolvi et celebrari non poterit, extunc in recompensam huius intermissae devotionis postridie festi Sacratissimi Corporis Christi et si festum sancti Joannis Baptistae in eandem diem inciderit, tunc sabbatho post festum Sacratissimi Corporis Christi loco votivae ||Cibavit|| cantabitur Missa perpetuo ad idem ciborii altare de Sanctissima Trinitate gratiarum actionis. ||Benedicta sit Sancta Trinitas|| atque indivisa unitas, cum collecta ||Deus cuius misericordiae|| non est numerus etc. idque in eandem anniversariam memoriam, quod Deus Ter Optimus Maximus filium meum primogenitum Marcum immediate post Sacram Synaxim miraculosae vitae restituerit. Pro altera vero votiva, quae in octava Sacratissimi Corporis Christi non cantabitur, pridie ante octavam Sacratissimi Corporis Christi, et si festum sancti Joannis Baptistae in hanc diem inciderit tunc die Martis ante octavam Sacratissimi Corporis Christi cantabitur ad idem altare Missa gratiarum actionis de Spiritu Sancto piritus Domini replevit orbem|| etc. cum collecta ||Deus cuius|| bonitatis [s] non est numerus etc. in memoriam quod Spiritus Paracletus ipso die Pentecostes ex restituta filio meo miraculose vita, me et uxorem meam in tanta ex desperata et deplorata iam filii vita afflictione consolari dignatus sit. Pro cuius vicarii a me in perpetuum instituti provisione et sustentatione censum annum centum triginta florenos polonicales [s] constituo et assigno. Scholae vero pro cantu eius Missae a me fundatae, qui cantus debet fieri lento gradu choralis, lenta voce, non vero cursim. Post elevationem vero Sacratissimi Corporis Christi pueris praecinentibus debet cantari ||O salutaris hostia|| vel ||Pange lingua gloriosi Corporis misterium|| etc. censum annum quinquaginta florenorum polonicalium constituo et assigno. Pro vino et cera ad hanc Missam quotannis sexdecem florenorum polonicalium. Campanatori pro pulsu campanae ad eandem Missam octo florenorum polonicalium quotannis constituo et assigno. Et ut in ecclesia praefata cathedrali Crasnostaviensi fraternitas Sacratissimi Corporis Christi⁵ resuscitetur et reflorescat, in qua fraternitate processiones cum Vene-

rabilissimo Sacramento semel quolibet mense peragi solent, propter maiorem reverentiam Divinissimi Sacramenti constituo et [300r] assigno, ut singulis istis menstrualibus processionibus duae ardentes faces cereae alias *ś w i e c e l a n e* per studiosos scholae ante Venerabilissimum Sacramentum proferantur, similiter in singulis Missis votivis a me fundatis a praefatione usque post communionem, ut duae faces ardentes cereae alias *l a n e ś w i e c e* per studiosos scholae praefatae ad altare praefatum proferantur et devote flexis genibus ante altare toto supra scripto temporis spatio teneantur et in perpetuum observentur fieri volo. Pro quibus candelis expediendis ^bcensum annum^b viginti florenorum polonicalium constituo et assigno. Et ut iste census perpetuo tam vicariis ecclesiae praefatae cathedralis Crasnostaviensis, quam etiam scholae, campanatori et pro necessariis suprascriptis quotannis pendatur et reddatur summam trium millium et ducentorum florenorum polonicalium vicariis ecclesiae praefatae cathedralis Crasnostaviensis ^cnunc et pro tempore existentibus do^c et dono in bonisque meis paternis haereditariis, videlicet tota et integra villa Chorupnik⁶ cum praedio, necnon sortibus villarum Gorzków⁷, Wiśniów⁸ et Wielkiepole⁹ in terra Chelmensi ex districtu Crasnostaviensi consistentibus, omnibusque eorundem bonorum commodis, utilitatibus, fructibus, proventibus, attinentibusque et pertinentibus universis, eandem summam trium millium et ducentorum florenorum polonicalium praefatis vicariis ecclesiae praefatae cathedralis Crasnostaviensis nunc et pro tempore existentibus in vim tamen reemptionis alias *n a w y d e r k a f f* inhaerentibus constitutioni conventus regni generalis Warszaviensis proxime praeteriti, videlicet anni millesimi sexcentissimi trigesimi quinti^d titulo *O w y d e r k a f f a c h* inscribo et assecuro bonaque suprascripta mea hac summa ad totalem illius exolutionem onerata esse volo, a qua summa suprascripta iuxta constitutionis praefatae praescriptum censum seu pensionem annuam ^educentos viginti quatuor florenorum polonicalium efficientem exclusive^e pro quolibet festo sanctorum Trium Regum [6 I] a proxime futuro festo sanctorum Trium Regum incipiendo ad manus Venerabilis Capituli Chelmensis Crasnostaviae circa ecclesiam cathedralem capitulum peragi soliturum, mediante eiusdem Venerabilis Capituli quietatione me cum successoribus meis, bonorumque praefatorum haeredibus, soliturum obligo. Quem censum seu pensionem annuam ducentorum viginti quatuor florenorum polonicalium a me modo praemisso ordinatam et constitutam Venerabile Capitulum Chelmense iuxta dispositionem et ordinationem meam suprascriptam distribuet. Et quoniam bona praefata Chorupnik et sortes in villis Gorzków, Wiśniów et Wielkiepole ad praesens subiacent possessioni et iuri

^{b-b} *Podkreślenie inną ręką.*

^{c-c} *Podkreślenie inną ręką. Na marginesie: NB.*

^d *Dopisane innym atramentem.*

^{e-e} *Podkreślenie inną ręką. Na marginesie: NB.*

reformatorio Illustris et Magnificae Dominae Catherinae a Tęczyn Sobieska¹⁰ Palatinae Lublinensis novercae meae antequam ista bona mea ad possessionem et dispositionem meam et successorum meorum devenerint, me et successores meos obligo ex bonis meis haereditariis in palatinatu Russiae terra et districtu Leopoliensi consistentibus, nempe praedio Perepelniki¹¹ villisque ad hoc praedium pertinentibus, videlicet [300v] Łukawiec¹², Harbuzów¹³, Kruhów¹⁴, Tworemirka¹⁵ in tractu bonorum meorum Złocoviensi alias w e w ł o ś c i z ł o c z o w s k i e j consistentibus. Censum seu pensionem suprascriptam annuam pro tempore superius assignatam ad manus Venerabilis Capituli Chelmensis modo quo supra mediante eiusdem capituli, ut praefertur quietatione manuali et distributione suprascripta soluturum. Postquam vero bona praefata Chorupnik et sortes in villis Gorzków, Wiśniów et Wielkiepole ad possessionem et dispositionem meam vel successorum meorum devenerint, ipso facto bona praefata Perepelniki cum villis suprascriptis in terra et districtu Leopoliensi consistentibus, ab isto onere libera et immunia erunt. Summa vero suprascripta in vim reemptionis alias n a w y d e r k a f f, modo praemisso per me inscripta, videlicet trium millium et ducentorum florenorum polonicalium in bonis praefatis meis haereditariis Chorupnik et sortibus in Gorzków, Wiśniów et Wielkiepole remanebit pensioque seu census suprascriptus annuus, videlicet ducenti viginti quatuor floreni ex istis bonis quotannis pro tempore superius recensito et modo quo supra Crasnostaviae persolvi debent, in qua solutione census praefati me et successores meos atque haeredes bonorum praefatorum obligo, quod si vero vel ego vel successores mei haeredesque bonorum praefatorum Chorupnik et villarum superius specificatarum eandem summam trium millium et ducentorum florenorum polonicalium circa se et bona sua habere censumque ab ea persolvere noluerint extunc duodecem septimanis ante repositionem summae Venerabile Capitulum Chelmense et vicarios Crasnostavienses iuxta praescriptum constitutionis conventus proxime praeteriti generalis Warszaviensis avisare et obdestinare tenebuntur. Quae summa trium millium et ducentorum florenorum polonicalium, postquam ex bonis meis praefatis deportabitur et persolvetur, ut in bona terrestria non onerata in districtu praesenti consistentia, sine quavis diminutione importetur et tute ac secure inscribatur et census ab ea modo quo supra persolvatur, utque tam summa praefata trium millium et ducentorum florenorum polonicalium, quam census seu pensio ab ea proveniens circa ecclesiam praefatam cathedralem Crasnostaviensem temporibus perpetuis remaneat, prefataque ordinatio et fundatio mea perpetuum sortiatur effectum, Venerabile Capitulum Chelmense providere et attendere obligatum erit. Quod etiam mihi et successoribus meis et haeredibus bonorum meorum praefatorum secundum praescriptum constitutionis conventus proxime praeteriti titulo O w y d e r k a f f a c h attentare vel attendere licebit. Patronos vero istius foundationis meae Illustrissimum et Reverendissimum Dominum Episcopum Chelmensem

nunc et pro tempore existentem, una cum suo Venerabili Capitulo assigno, obnixē et humiliter per gloriam Dei petens, ut attendant et curent, quatenus huic meae institutioni et fundationi temporibus [301r] perpetuis satisfiat. Conscientias vero Venerabilium Patrum Vicariorum ecclesiae cathedralis Crasnostaviensis nunc et pro tempore existentium, ut suprascriptae institutioni et fundationi meae temporibus perpetuis satisfaciant onero et oneratas esse volo et quando illis a me et successoribus meis ac possessoribus bonorum praefatorum vel aliis possessoribus, in quorum bona summa praefata post persolutionem illius per me vel succesores meos aut haeredes bonorum meorum praefatorum importabitur, in omnibus per manus Venerabilis Capituli Chelmensis ut superius descriptum est satisfiet; illi vero obligationibus supranominatis non satisfecerint, ut a me et successoribus meis et possessoribus bonorum meorum ad ius spirituale pro tali negligentia (siquid beneficium datur propter officium) citari possint ordino. Et insuper negligentes et huic meae ordinationi et fundationi contravenientes ad districtum Dei iudicium provoco. In cuius rei fidem et evidentius testimonium praesentes litteras manu mea subscriptas sigillo meo communiri iussi. Acta sunt haec in ^fcastro Crasnostaviensi, feria quarta post festa solennia Pentecostes proxima [30 V] anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto praesentibus^f Admodum Reverendis Dominis Petro Zamoyski¹⁶ decano Suae Regiae Maiestatis secretario, Georgio Tarzymieski¹⁷, Jacobo Piekoszowic ordinario concionatore cathedrali, Joanne Sasin¹⁸ vicario in spiritualibus et officiali generali secretario Suae Regiae Maiestatis, Bartholomaeo Szolomoński¹⁹, Nicolao Świrski²⁰ Suae Regiae Maiestatis secretario et protunc iudice tribunalitio a Venerabili Capitulo isto deputato, Joanne Popławski²¹ canonicis Chelmensibus; item Reverendo Patre Andrea Fulgentio Wąsowic priore conventus Crasnostaviensis Eremitarum Sancti Augustini ac Reverendo Gasparo Wolborio²² vicedecano senioreque vicariorum Ecclesiae praefatae cathedralis Crasnostaviensis; necnon Generosis et Nobilibus Stanislaō Runowski²³ iudice, Joanne Hoszowski camerario granicali campestri terrae Chelmensis, Matthia Przyborowski burgrabio castri Crasnostaviensis, Paulo Pietrzecki, Paulo Łażniowski, Valeriano Konarski, Adamo Vdula, Stanislaō Ołtarzewski, Gasparo Rikalski, Jacobo Kostecki, Joanne Błędowski, Nicolao Orlik²⁴, Adamo Męczyński, Casimiro Kamiński, Stanislaō Zgonicki, Procopio Borowski, Josepho Italo de Sancta Cruce, Christophoro Bukowski, Thoma Skarbek, Martino Bobrowski et aliis multis circa praemissa existentibus.

¹ Jakub Piekoszowic był w latach 1619-1644 kanonikiem kaznodzieją chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego, od 1621 r. proboszczem w Pawłowiu, od 1638 r. promotorem bractwa NMP Szkaplerznej w katedrze chełmskiej w Krasnymstawie.

² Marek Sobieski (1628-1652) był najstarszym synem Jakuba i Teofili z Daniłowiczów, bratem króla

^{f-f} *Podkreślenie inną ręką. Na marginesie: Nota bene.*

Jana III Sobieskiego, starostą krasnostawskim, rotmistrzem wojsk koronnych.

³ Teofila z Daniłowiczów Sobieska (1607-1661) była córką wojewody ruskiego Jana i Zofii Żółkiewskich, żoną Jakuba Sobieskiego, matką m.in. Marka i późniejszego króla Jana III Sobieskiego.

⁴ Klasztor augustianów-eremitów w Krasnymstawie istniał od końca XIV w. do 1864 r.

⁵ Bractwo Najświętszego Sakramentu w katedrze w Krasnymstawie związane było z altarią i ołtarzem z cyborium ufundowanym w 1617 r. przez notariusza kancelarii królewskiej Floriana Grotha.

⁶ Chorupnik – wieś w powiecie krasnostawskim, położona 53 km na południowy-wschód od Lublina.

⁷ Gorzków – wieś w powiecie krasnostawskim, położona 52 km na południowy-wschód od Lublina.

⁸ Wiśniów – wieś w powiecie krasnostawskim, położona 53 km na południowy-wschód od Lublina.

⁹ Wielkopole – wieś w powiecie krasnostawskim, położona 52 km na południowy-wschód od Lublina.

¹⁰ Katarzyna z Tęczyńskich Sobieska (1580/81-1650) była córką Andrzeja i Zofii z Dembowski, drugą żoną Marka Sobieskiego, kasztelanową i wojewodziną lubelską.

¹¹ Perepelniki – wieś na Ukrainie, położona 22 km na wschód od Złoczowa.

¹² Miejscowość nieznana, może Hukałowce na Ukrainie, położone 22 km na wschód od Złoczowa.

¹³ Harbuzów – wieś na Ukrainie, położona 23 km na wschód od Złoczowa.

¹⁴ Kruhów – wieś na Ukrainie, położona 17 km na północny-wschód od Złoczowa.

¹⁵ Tworemirka – niegdyś określenie części Harbuzowa na Ukrainie, położonego 23 km na wschód od Złoczowa.

¹⁶ Piotr Zamoyski († 1637) był od 1603 r. kanonikiem kapituły kolegiackiej zamojskiej, od 1629 r. dziekanem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego.

¹⁷ Jerzy Tarzymieski († 1642) był od 1619 r. kanonikiem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego.

¹⁸ Jan Sasin († 1646) był co najmniej od 1624 r. kanonikiem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego, w latach 1629-1640 i 1644-1646 wikariuszem i oficjałem generalnym chełmskim, był prepozytem w Potyliczu i Skierbieszowie.

¹⁹ Bartłomiej Szołomoński był co najmniej od 1624 r. kanonikiem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego, w 1641 r. został pozbawiony kanonii, był prepozytem w Tyszowcach i Potoku.

²⁰ Mikołaj Świrski († 1676) był od 1645 r. biskupem sufraganiem chełmskim, od 1630 r. kanonikiem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego, od 1649 r. prepozytem tejże kapituły.

²¹ Jan Popławski († 1644) był od 1630 r. kanonikiem chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego, w latach 1642-1644 wikariuszem i oficjałem generalnym chełmskim.

²² Kacper Wolski z Wolborza († 1648) był od 1622 r. wikariuszem katedralnym w Krasnymstawie, co najmniej od 1629 r. seniorem wikariuszy i z tytułem wicedziekana zastępcą prałata dziekana chełmskiej kapituły katedralnej obrządku łacińskiego w zakresie dozoru nad gronem wikariuszy katedralnych.

²³ Stanisław Runowski był w latach 1622-1631 podsędkiem chełmskim, zaś w latach 1631-1642 sędzią chełmskim.

²⁴ Mikołaj Orlik był przed 1682 r. użytkownikiem wójtostwa złoczowskiego z nadania Jana Sobieskiego.

Эпизод из истории семьи Собеского. Документ о основании Святой Мессы за Таинство Евхаристии в Холмском Соборе в Красноставе (1635)

История семьи Собеского были связаны с землями Холмской и Люблинской. Примером является малоизвестное событие, которое состоялось весной 1635 в Красноставе. Остановливался там в замке староста Красноставский Якуб Собеский - отец будущего короля Яна III Собеского - вместе с ближайшими родственниками. Его старший сын, Марк, которому было семь лет, заболел. Несмотря на усилия известного врача, казалось, что ребенок умрет. По просьбе матери мальчика настоятель местного монастыря августинцев - отшельников дал ему первое причастие, в качестве Виатикум. К удивлению всех ребенок сразу почувствовал себя лучше и быстро выздоровел. Все верили что это событие является сверхъестественным, тем более, что это было также медицинское заключение. В ознаменование этого факта Якуб Собеский основана в Холмском Соборе в Красноставе Святую Мессу за Таинство Евхаристии, которую будут проводить в каждый четверг. Благодаря пожертвованным средствам до числа священнослужителей в соборе приступил дополнительный vikar. Содержание этого документа, еще мало известно, и по ошибке, указанной в историографии, была взята из записи в консистории Холмской латинского обряда, расположенной в Архиве Люблинского Архиепископата и прилагается к данной статье в качестве критического издания.

An episode in the history of the House of Sobieski. A document of funding a votive Mass of the Blessed Sacrament in the Chełm cathedral in Krasnystaw (1635)

The history of the House of Sobieski was connected with the regions of Chełm and Lublin. An example of this is a little known event which happened in Krasnystaw in spring 1635. Jakub Sobieski, the starost of Krasnystaw and the father of the future king John III Sobieski, was staying there in the castle with his close family. His oldest son Marek, being 7 years old then, became seriously ill. Despite the fact that a popular doctor came to help, it seemed that the child would die. At the boy's mother's request, the boy received the First Holy Communion in the form of viaticum from the prior of the Augustinian-Eremitical monastery. To everyone's surprise the child felt better immediately and soon recovered. It was considered supernatural, especially because the doctor's opinion was such. In memory of this fact, Jakub Sobieski funded in the Chełm cathedral in Krasnystaw a votive Mass of the Blessed Sacrament which was supposed to be said every Thursday. Thanks to the funds, the number of the clergy in the cathedral increased by one additional vicar. The content of the funding document, so far poorly known and mistakenly quoted in historiography, was taken from a registration in a consistory book of the Chełm diocese of Latin rite, which is

now housed in the Archive of the Archdiocese of Lublin and appended to this article as edito maior.

Episode aus der Geschichte des Geschlechts Sobieski. Dokument der Stiftung der heiligen Votivmesse von der heiligen Eucharistie in der Chełm-Kathedrale in Krasnystaw (1635)

Die Geschichte des Geschlechts Sobieski war mit der Region um Chełm und Lublin verbunden. Ein Beispiel ist ein wenig bekanntes Ereignis, das im Frühjahr 1635 in Krasnystaw stattfand. Im Schloss befand sich dort Starost von Krasnystaw Jakub Sobieski - Vater vom späteren König Jan III Sobieski - zusammen mit der nahen Familie. Sein ältester Sohn Marek, der damals sieben Jahre alt war, wurde schwer krank. Ein bekannter Arzt wurde gerufen, trotzdem schien es, dass das Kind sterben wird. Auf Bitte der Mutter empfand der Junge die Erstkommunion von dem Obersten des lokalen Männerordens der Augustiner-Eremiten in Form der Wegzehrung. Zur allgemeinen Überraschung fühlte sich das Kind sofort besser und wurde schnell gesund. Das wurde als ein übernatürliches Ereignis angesehen, zumal das ärztliche Gutachten ebenso lautete. Im Gedenken an dieses Ereignis stiftete Jakub Sobieski in der Kathedrale der Diözese von Chełm in Krasnystaw heilige Votivmesse von der heiligen Eucharistie, die an jedem Donnerstag gehalten werden sollte. Dank der Stiftungsmittel wurde der Kreis der Geistlichen in der Kathedrale um ein zusätzliches Vikar verstärkt. Der Inhalt des Stiftungsdokumentes, der bisher wenig bekannt und falsch in der Geschichtsschreibung erwähnt wurde, wurde aus einem lateinischen Eintrag in dem Buch des Konsistoriums der Diözese von Chełm eingeholt. Das Buch befindet sich im Archiv Lubliner Erzdiözese und wurde zu diesem Artikel in Form von der kritischen Edition angefügt.

Une épisode de vie de la famille Sobiescy. L'acte faisant dire une messe votive au Saint-Sacrement à la Cathédrale de Chełm à Krasnystaw (1635)

L'histoire de la famille Sobiescy est liée à la région de Chełm et Lublin. Un exemple est un événement peu connu qui a pris place au printemps en 1635 à Krasnystaw. Là, dans le château, le staroste de Krasnystaw Jakub Sobieski, père du roi Jean III Sobieski, séjournait avec sa proche famille. Son fils aîné, Marek, qui avait 7 ans, est tombé grièvement malade. Bien qu'on ait fait appelé un médecin connu il semblait que l'enfant meure. Demandé par la mère, l'abbé du couvent des augustins-ermites a donné la première communion sous forme de viatique à l'enfant en tant qu'un viatique. A l'étonnement de tous, il s'est vite senti mieux et a guéri. On considérerait cela supranaturel, d'autant plus que l'avis du médecin était le même. Pour commémorer cet événement Jakub Sobieski a fait dire la messe votive au Saint Sacrement à la cathédrale de la diocèse de Chełm à Krasnystaw qui serait célébrée les

jeudis. Grâce aux moyens de fondation, un nouveau vicaire a commencé de faire son service à la cathédrale. Le contenu de l'acte de fondation, peu connu et erronément mentionné dans l'historiographie jusqu'à présent, a été relevé d'un enregistrement dans le livre du consistoire de la diocèse de Chełm du rite romain, abrité aux archives de l'Archidiocèse de Lublin et annexé à cet article comme édition critique.